

OÑATI'KO EUSKO - IKASKUNTZA-ren

BATZARRA

eta

EUSKALTZAINDIA

1918 - 1968

BERROGEITAMARGAREN URTEURRENA

Beinola, Txina'ko Emperadore batek, agintzen jarri bezin laister, paper eta liburu guziak erre ta suntsi arazi omen zituan. Onekin adierazi nai izan Txina'ren historia arekin asten zala, ta ordu arte, Erri artan ez zala deus baliokorik izan.

Oraingo Txina'n ez dakit garbi zer gertatzen dan, baiñan Mao-Tse-Tung gizon argiegia dala uste dut jokabide itsu artan jarduteko kultura-matxinada aitzekiz. Gure artean, orden, ba-ditugu mandarin gazte zenbait, Mao bera baño maotarragoak, ezjakiñez eta zima-gaiztoz egundaño Euskal-Kulturan ez dala ezer egin uste dutenok; edota egin dan apurra, oker-urri dala, gaizki esaka dabiltzanak.

Auei entzunik, intelektual-eremuan, literatura, musika, poesia, teatro dirala; naiz beste arte barrutian eta jakintza gaietan orain artio ez omen dugu ezer giartsu ta sakonik bururatu ta politika, soziologia eta antzeko ikasbideetan oso atzeraturik omen gaude.

Mandarin diralako oiek uste bait dute berak sortu artio ez dirala gure Erriaren problemak bear bezela zuzendu. Eta uste makur oriek bazterretan zabaltzen ari dituzu gazte jendeen artean naspilla ta illunpea jarririk.

Argitasuna egin naiez eta Egia zer dan jakin dezaten lantxo au eskeñi gura diet. Batez ere, gazteai kulturaren iturburuak erakutsi bear zaizkie bertatik darion ur garbia erruz edan dezaten, eta ez ditezen alperrik ibil Mediterraneo berririk agertzen. Ez da gezurra oraingo aldiak uste ta asmo berri asko eskatzen dituala, bide berri-

tatik jo bearra. Bai, naski, baiñan asmo, ustekizun eta bide zaarrek noraño ekarri gaituzten jakin da gero.

Errialdeen bizitzan antziñakoa ta gaurkoa elkarri loturik bait daude eta aurrera jarrai ta gure kultura sendo ta indartzeko atzeruntz begira bearra dago. Orregatik azken berrogeitamar urteotan Euskal-Kulturaren barruan zer egin dan jakitea bearrezko ezik naita naiekoa zaigu.

Orain 50 urte Oñati'n Eusko-Ikaskuntza guzien Batzar nagusia ospatu zan: gure Kulturaren alde beñere egin izan dan bilkurarik aipagarriena. Aste bete baizik irauñ ez zuan ikastaro labur, baiñan sakon eta goitarra. Batzar hura Euskal-errirako iñoiz ikusi ez bezelako gertakizuna izan zan, aztu ezin ditekena. Eta alaz guziaz, ez al da egia garratza gaurko gazte gutxik dakitela aren berri? Au esker txarreko egitea ezik utsegiterik aundiena izango litzake gure Kulturaren etorkizunerako.

Oñati'ko Batzar aundian egindako itzaldi, lan eta jaiak ia milla orri dituan liburu lodi eder eta mamitsuan bildurik daude (1). Gregorio Mujika'k itzaurrean azaltzen duanez: «Guipuzkoa, Naparroa, Bizkaia ta Araba'ko Diputazioak alkar artuta Euskal-Erriari zegozkion ikasgaiak erabilli ta argitzera euskaldun jakintsu ospetsuenak bildu zituzten.»

Izkuntza, Historia, Artea, Etnografia, Errelijioa, Lege zarrak, Politika, Musika, Literatura, Industria, Arrantza ta Lurlangintza, Itsaso ta Lurreko ogibideak. Eskola ta Kultura jantzia guzia ikutu ta aizetu zan Batzar gogoangarri artan eta orduko gizonik argituenak izan ziran irakasle. Aipa ditzagun izenak:

R. Azkue, T. Aranzadi, Allende Salazar, Apraiz, Eguren, Elizalde, Elorza, A. Donostia, Arrue, Galdos, Guiard, Gerra, Mourlane Mitxelena, Muguruza, Landeta, A. Lizarralde, Urabayen, Urroz, Urrixe, Olabide, Elorrieta, Etxegaray, Chalbaud, abar eta abar...

Auek ildakoen artean. Zorionez, bizirik daude oraindik eta anitz urtez bitez, gure J. M. Barandiaran, A. Inza, M. Lekuona, Lopez-Mendizabal eta M. Mujika gotzai agurgarria. Onek azken eguneko meza nagusian euskeraz itzaldi bikain bat entzun arazi zien batzarkideai biotzen altxagarri.

Aundikiro amaitu zan Oñati'ko «Congreso» aztu ezin ua!

Beste jai eta itzaldi asko egin ziran. Bateon bat anpatuegia ere bai norbaitzuen ustez. Norberak egun aietako berriak irakurriaz bere barrunbean egin dezala epaia. Geroak guztiok juzgatuko gaitu.

(1) *Primer Congreso de Estudios Vascos. Recopilación de los trabajos de dicha Asamblea, celebrada en Oñate del 1 al 8 septiembre 1918.* Bilbao, Imp. Bilbaina de Artes Gráficas, 1919-1920.

Goraxeago aste betean bururatu ziran lan gaiak, lerroz-lerro izendaturik utzi ditut. Lan errikoi ta Jakintza asmoz betetako gaiak. Ugariak bear ba da. Ez balio berdiñekoak noski: obeak batzuek besteak baño. Guziak, ordea, gogo sutsuz eta borondate onez tajutuak.

Batzar artan artutako erabakirik garrantzitsuenak bi gallendu bear ditugu: «Eusko Ikaskuntza» (Estudios Vascos) elkargoa sortzea; eta Euskaltzaindia'ri (Akademia'ri) asiera ematea bai oñarri sendoa jarririk.

«Eusko Ikaskuntza»-k, bere aldizkari R.I.E.V. laguntzalle, 1936 garren urteraño iraun zuan. Bitartean bost Batzar edo Kongreso aundi ospatu zituan. Eta nik al dakit zenbat batzar txiki ta lan xehe ta apalagoak «Eusko-Ikaskuntza» gure Unibersidadearen bide-urratzalle ta aurrelarizat ar dezakegu. Ez al dago berriz zutik ipintzerik?

Eta beste galdera bat. Orain asmo berri, ideia aurrerakoiez aldaketa irrikiz dabilzanen artean, zenbat ote ditugu Batzar artako lanak astiro ta sakon irakurri ta aztertu dituztenak?... Julio Urkijo'ren: *Estado de los estudios relativos a la lengua vasca*; L. Elizalde'ren: *Metodología para la restauración del Euskera*; Aita Olabide'ren: *Lexicología y lexicografía*; eta R. Azkue'ren: *Fonética Vasca...*, Gavel'en *Ortografía*'ri buruzko ikasgaia? Bada itzaldi aietan gaur aiputan dauden «estrukturalismo» ta beste linguistika berriaren problemak ez al ziran aztertzen asi? Al duanak erantzun beza!

Batzar artan, nere ustez artu zan erabakirik ajola aundikoena Euskaltzaindia sortzea izan zala esan dizuet. Eta ontan nago beti. Aurten 50 garren urtebetetzea ospatzen dugun ezker; erre-eztaiak jaitzen ari geranez, bidezko da gai oni leku oparoa ematea.

Euskaltzaindia euskera zaintzeko sortu zan, noski, ta gure izkuntzaren inguruan borobildu ta osatu nai nuke, gaurko nere jarduna, zerbait luzatuko ba da ere. Ausardia barkatuko al didazute.

Ez dala denbora asko «Kamiñazpi» ondarrutar idazleak auxe esan zidan: «Ea zergatik ez ditugun gure euskera sendotzeko eta nun nai erabiltzeko dauden arrazoiak geiago zabaldu ta tinkatzen. Ontan euskaldunok, aundiki ustekoak, batez ere, oso lazo ta zabarrak ditugula...» Zorigaitzoz egia da. Gañera, nere lagunak erantsi zuan: «Bertsolariok, erri erriarentzat, bai, oso egokiak dira euskal-zabalkundea egiteko, baiñan aundikiok, jende ikasiak beste argumentu. beste sinisbide batzuek bear dituzte euskeraren alde leia ditezten.»

Bertsolariak goratzeko esaten dan guzia gutxi da.

Ez du iñork auek aña egin euskera zabaldu ta eusteko. Ontan, apalki aitor dezagun, bertsolariak dira gizon eta ez gu euskeltzaiñok!

Baiñan, jende ikasgai euskerarenganako gutxi-etsitze ta txikitetasunaren komplejoa kentzearen, Euskaltzaindia'k ba du zerbait bete bea-

rra. Lan au Akademiaren egitekoa da. Alegia, euskerak ez duala kulturarako balio eta beste antzeko aurre-iritzi ta prejuizioak baztartzea.

Arlo oni lotu natzaio ta agertzen joango natzaizute irakurriko deuzten bezela. Gai ontan nere jakituria urri ta azalekoa dan ezkeru, besteengandik ikasi ta xurgatutako ideia ta gogapenak erabilliko ditut nere lana indartzeko.

Bereziki euskeraz itzuliko dizuet Ramon Piñeiro jaunak Real Academia Galega'n sarrerako itzaldian: «A Lingoaxe i as Lingoas» (2) emandako irakasbide eder eta sakonak.

«Cada pobo antes de poder realizar o seu destino no tempo, na historia precisa realizar a sua personalidade co leitiva. A forma interna e viva desa personalidade e a lingoa, poisque e a que lle da unidade espritoal creadora.»

IZKERAK ETA IZKUNTZA

Zer da izkera, eta zertarako da?... Izkera gizonezkoak duan almen berezi bat da, beste abereak ez dutena: mintza-bide almena (facultad locutiva). Izkera dalakoa zeaztu ta erabat borobiltzen danean izkuntza dala esan dezakegu. Izkera bat berez zeingabea da, abstraktoa, zeaztu ta berezten danean izkuntza biurtzen dana.

Teknika ta kultura ez dira gauza berdiñak. Teknika arrazoi utsezko zitua da; kultura berriz goragoko mallan dago, ta gizonaren almen guziak betetzen ditu.

Euskeraren goresmen eta apolojia askotan egiñak izan dira, geienetan erderaz ordea. Gaur goresmen hori euskeraz nai dizuet. Eta naiz nere lana balio gutxikoa izan, zenbait argumentu ta zergati berrri agertuko dizkitzuek zuen adimenaren aurrean. Ez biotz-sentiera soillak, arrazoiz orniturik baizik.

Eragozpen guziegatik gizarte batek bere izkera maite badu, norberaren izkuntzari atxikia badago, au ez da ilko. Maitasun hori falta ba'zaio, berriz, bere izkuntza utzi ta beste bat artuko du.

Oñati'ko Batzarrean agian esan ziran itzik baliotsuenak Alfonso XIII'garren erregearen ezpañetatik ateratakoak:

«Cultivad vuestra lengua milenaria y venerable, joya preciadísima del tesoro de la Humanidad, que recibisteis de vuestros padres y que debéis legar incólume a vuestros hijos.»

Izkuntza gordetzea egunero landu ta erabiltzea da; nun nai ta zernaitarako itzegitea, konplejorik gabe, dakigun eran, bai bizkaitar, giputz eta gaiñerakoak. Bakoitzak bere mintzoa, ta zuek oñatia-

(2) *A lingoaxe i as lingoas*, discurso lido o día 25 novembro 1967 na sua recepción pública. Edit. Galaxia, Vigo, 1967.

rrok zuen berbetia... Gai ontaz jardunean ari giñalarik norbaitek oso egoki *modrautar* bati esan zion bezela: «Ez da euskeria zatarrrik, ezta *Santa Agedakoa be!*» Egia auxe ederto erakutsi digu Toribio Etxeberria argiak Eibar'ko euskeraren aberastasuna goian ipiñiaz (3).

Orain, ezberdintasunaren komplejoa kentzearren, euskaldun guziok elkarrekin obeto adi gaitezen izketan eta idazkeran Euskaltzaindia'k batasun lege ta arauak emango ditu guziok onetsi bear ditugunak.

Gizona, izkuntza ta kultura, irurok izankide, izate bateko ditugu. Euskerari orainarte zergatik ez diogun garrantzi aundiagorik eman aztertzeraz goazen arazoa da.

Beste arrazoi askoren artean bi aurre-iritzi (prejuicio) nagusiok gebendu gaituela esango nuke.

LINGUISTIKA AURRE-IRITZIA

Iritzi au ezbaikor, eszeptiko gogai bat dugu, gure izkuntzaren baliari buruz sinesgaitz egiten gaituana; euskerak gaurko kulturarako gauza ez ote dan uste izatea.

Eta uste onen oñarri gutxi-gora bera auexek ditugu:

- a) Dialekto-Izkelgien ugaritasuna.
- b) Ortografiaren ta itzberrien naspil eta anarkia.
- d) Aundi-maundi ta sozial gizartean aipu ta osperik eza.

Aitzeki-maitzeki aukerak banan banaka araka ditzagun:

Dialektoen ugaritasuna. Euskal-Erriko lurralde guzietara begiratzan baldin ba dugu, benetan dialekto ta izkelgi mota geiegiz betetako ikusbegia agertzen zaigu. Egia da eta ez dago ukatzerik.

Baiñan beste izkuntza guzietan ere zerbait antzeko gertatzen dala esan bearra dago. Izketa oro sareak bezelakoak dira toki jakin batzuetan zabaldu ta edatzen diranak. *Soziologia linguistika* deritzan azterlanak, garbi adierazten dute, esate baterako, uri aundi batean, Madrid, Paris, Londres ala New-York'en izketa ez berdiñak egiten dirala, zer nolako gizarte jende mota mintzatzen dan. «Dialektokeria» ez dala bakarrik euskeraren gaitza.

Gure kontra dagona onoko auxe dugu: Gaztelerrian, erdal «dialektismoa», naiz prantzes, ingles eta abar, ots itzegiten dan erdera idazten duten izkerarekin estalirik daudela. Izkera aukerak idazkeran batasun bat dutela mintzaeran ez dutena. Euskerak, aitzitik, eta zoritxarrez, ez duala lortu batasun hori naiz bidean izan.

(3) Lexicon del Euskera Dialectal de Eibar (Arrate'kikuen izketia) Rev. Euskera, Bilbao, 1965-1966.

Eta, noski, izkelgi mota ezberdiñez josia agertzen zaigula gajoa! Onek esan nai du beste izkuntza aurreratu ta tinkatuen aldamenean atzeraturik gaudela.

Atzerapen au, ez da funtsezko atzerapen eta gibelatzea. Ez du esan gura gure euskerak adierazpen indarrrik ez duanik; ez dala gauza mintzabide izateko; ez dezakela aurrerapenik.

Atzerapen tekniko au aldi gutxi barru garai ditekela nago Euskaltzaindia'ren batasun arauak beterik, eta aginduok idazleok literaturaren, eskolaren, elizaren bidez Euskal-Erri osoan zabaldu eta edatzen ba dituzte. Alabiz!

ORTOGRAFIA TA ITZBERRIEN ANARKIA

Arazo onek ajola gutxiago du, nere ustez, Ortografia'k beinik bein. Idazkera, berez, gauza konbenzionala da. Ituneko erreza erabaki ditekela eta ia egiñik geneukaguna...

Ortografiaren batasuna azaleko jantzia dugu, soñeko apaingarri eta ezaugarri, kultura izkuntza batek, jakiña, jantzi bear duana. Orain arte gure izkuntza kultura arruntez besterik ez dugu jantzi; ez diogu baserriko azalik kendu. Eta garaia da, eta guri dagokigu ez zarpa zarrez baizik liñozko Akademi jantzi ederrez apaintzea. Au egin bearra dago eta egin dezakegu eragozpen eta zailtasun aundirik gabe.

Ortografiaren batasun oztupoak ez ditugu ain larri: zuritzeko bidean daude.

Itzberri, neologismoen anarkiak ez nau geiegi ikaratzen. Azken urteotan zabaldu ta jendeak onetsi ditunak artu; gaizki egiñak eta alperrikakoak bazterturik. Eta aurrerantzean alik eta gutxiena sortu eta auek Euskaltzaindia'ren ardurapean. Bitartean teknika itz berriak, gu baño indartsuago diran izkuntzen eran jokatu eta onela gure lana erreztu.

GIZARTEKIKO AIPU-EZA (Desprestigio Social)

Au da, ene irudiko, euskerak duan oztoporik larriena: gizartekiko aipu-eza. Gaitz izugarria benetan. Onek, sikologiaren aldetik begiraturik gutxietsipena bait dakar, txikitasunaren komplejo bildurgarria. Onen kontra burruka gogorra egin bearra dago, aurrelari intelektual, aundiki, ta jende ikasiak batez ere.

Erri-izkuntza kultura-izkuntza biurtzea bearrezko zaigu. Gure burua txiki ta apalegi egin gabe, igesbiderik artutzeke, gure izkuntza dugun euskera, euskal-nortasunaren agerkairik nabariena sendotu ta tinka bear dugu. Burruka orren bidez bi gudaldi irabazi bearrean gaude: kulturaren aipu ta prestijioa ta gizartekiko entzutea.

Kulturaren entzutea pizka pizkanaka irabazten ari gerala dirudi. Universidade askotako irakasle ta ikasleak euskera aintzakotzat arzen asiak dira. Orain arte sekulan idatzi ez ziran aldizkari ta liburuak zer nai gaiez agertzen dijoaz: *Eusko-Gogoa, Egan, Jakin, Laiketan, Jaunaren Deia* eta abar.

Euskerarenganako «txikitasun komplejoa» bide ortatik sunsitzen joango da. Emakumezkoen leia, burruka ontan erabatekoa izan di-teke, garaipenaren asiera. Gaurko andereñoen aur-ikastolak, bigarko bigarren mallako, batxiller-ikasketak; eta gere teknika eskola ta Un-iversidadea bera iriki dezaiguen giltza.

Ain gora igotzeko asko falta zaigula, esango dezute. Baiki! Orain arteko lana ez da minori batena besterik. Baserri-kultura batetik Tek-nika ta Humanismo ta Industria jakiturira igotzea ez da egun bateko lana, baiñan bidean goaz. Mistika berezi bat bear dugu gizartekiko aipu-eza zapaltzeko. Belaunez-belaun, gizaldiz-gizaldi datorkigun gai-tza sendatzea ez da gauza erreza. Erdera giroa aldatzea erri eskolarik gabe, egunkari, liburu, irratsaio, tele-ikuskin ta gañerako aurrerape-nen kontra gaitza dala ez dago esan bearrik.

Eta emen aitortu nai dut, Eliza bakarrik —naiz ez beti ta askok nai aña— izan dala gure alde jokatu duana. Vaticano II Konzilioko azken erabakiak Liturjiari buruz euskerari laguntza aundia eman dio-te, baliatzen baldin ba-dakigu.

Kristauok sinismenean ez ezik euskaldungoan sendotuko dira ta Elizari gure eskerrona azaldu bear diogu.

Berriz ere irakaskintza gaia aitaturik, Erri-eskolak urte ta urteetan euskera baztertuak egin digun kalteak ez daki iñork! Aur eta gurasoen sikolojian barruraño euskerarenganako gogo-eza ta gorrotoa sartu bait du. Eta izurte onek euskal-anima ta espiritua arras zauritu ta il du. Eriotz galgarria. Eta ez dala aski, Pedagojiaren aldetik begiratuaz ere txarra erakuste kontuan bere elburuaren kontra joan dalako.

Gure gogoetak esandako aurre-iritzien inguruan laburtuaz bayeztu dezakegu, dialekto, iz-berri ta ortografiaren naspilla dala-ta, eseptiko ta sinisgabeen arrazoiak egia izanik ere ez dutela indar geiegirik. Li-teratura-euskeran batasun osoa ez bada batasun egokia egitea gure esku dago, Ta Euskaltzaindia'ren ardurapean urte gutxi barru lortuko da Jauna lagun.

Barkatuko al didazute nere leia dakizkizuten gauzak ekin eta ekin berriro esaten ari ba natzaizute, baiñan, ziñez, buruauste aundiena eman bear diguna erderazko «desprestigio social» gizartekiko aipu ta entzute eza dugu. Ez da gaurkoa aspaldikoa baizik ta aiena ez dezagun bitartean euskeraren gutxitasun komplejo ori ez da gure iz-kuntza indartuko. Historia'k gizaldi ta gizalditan gure kontra jokatu

du ta naiz gaur giroa zerbait gure alde aldatua izan, oraindik egunkari, irrasaio, telebista, etsai ta izterbegi ditugu.

Ez ditzagun itxi begiak egiari, baiñan ez dezagun ordea biotza gal eta adorerik laga ezer egiteke. Itxaro beti itxaropenaren aurka ere! : «Espérer contre toute espérance» frantzesez diotenez. Eta au, zergatik? Zer dala-ta?...

Ona emen arrazoiak:

1. Euskarenganako gutxi-etsipena garaitzeko burruka dugu asia ta lenengo erasoaldia irabazirik daukagu. Elizako liturjiak euskerari eman dion aipu ta entzutea ezin neurtu añakoa da. Bat batean goimallara iritxi arazi du.

2. Aur-ikastolak gero ta geiago ugaltzen ari zaizkigu. Perretxi-kuen antzera nola sortzen diran ez dakigularik ere. Euskal-kulturaren lurra, gertu, giro dagola esan nai du. Onela jarraiturik ta agintarien aldetik eragozpenik sortzen ez dirala bigarren mallako Lizeoak ere bururatzen joango dira. Onela urte gutxi barru Unibersidadeko atarian... ere ate joka gaitzute.

Ez genduen egundaño orrelako ametsik egin. Eta euskal egunkaria, euskal-teatroa ta euskal-zine, Irrasaioak eta beste aurrerapenak gere esku euki genitzakegu.

3. Onetarako euskal kontzientzia piztu bear eta gizartekiko-atsa, sozial espiritua zabaldu jende ikasi ta aundikietan bezenbat industrietako langille ta baserritarretan. Elkarrekin bat egiñik Euskal-Erri osoa ezi ta altxako dugu. Kulturaren bidez euskera indartuko da. Ez bestela.

4. Oñarria familian lenengo ta gero... eskolan dago. Euskal ikastolak bear ditugu. Eskola ikasi ta erakusteko bait da ta au egiten ez duana Pedagogia guztiaren kontra doa.

Estadua'k bere eskoletan izkera-biko, bilinguismo irakaskintza sar dezan alegin guziak egin bear ditugu. Justizia ta zuzentasunak eskatzen duana bait da eta Unesco-k emandako lege ta arauak agintzen dutena.

5. Beraz, zailtasun, eragozpen eta oztopo guziengatik ez gaitezen koldar eta lazo izan; ez dezaiogun ajolagabekeri ta eszeptismoari lekurik eman. Asmoz eta jakitez, adimenez eta gogoz jarduten ba dugu etorkizuna gurea da.

Ez naiz geiago luzatuko Linguistika ta beste aurre-iritziaz buruz. Naikoa esan dudala uste dut.

Goazen azken-prejuicio bat aztertzerara.

IDEOLOJIARI BURUZKO AURRE-IRITZIA

Prejuizio au aurrerapen eta progesismoaren izenean artu oi dan aurre-iritzia da. Alegia, munduan izkuntza geiegi dirala ta elkar ondo aditzeako obe litzakela guzientzat izkuntza bakar bat izatea ta mintatzea.

Gai au bi masailletatik begira diteke: Jakintza Zienziaren aldetik ikusten dan ikusbegia; ots, munduaren batasuna egin eta gizonezkoek elkarrekin obeto aditzeako izkuntza bakarra eskatzen duan «balizko» teoria... ustekizuna.

Gaur egun>ko «zibernetika» dala, makina ta elektriko tresnak dirala, Zibilizazioaren azken aurrerapenak zabaltzeko izkuntza bakarra bear omen...

Diteken gauza da, baiñan jakintsuek ba-dakite izkuntza «teknikoa», intelektual itz berriz eta esaera otzez betetako izkuntza hori, ez dala benetako izkuntza bat. Erderaz, ez «lengua» baizik «meta-lengua» izena ematen zaio. Euskeraz, berriz, «izkuntza-izuna» deritzakeguna. Baiñan tresna hori ez dezakegu mintza eta erabilli gure izkuntzaren orde. Arrazoizko izkera *otza* bait da. Michonneau apaizak dionez (4): «Faux intellectualisme qui ne crée rien, ou qui croit créer parce qu'il a inventé un ou deux neologismes.» Gizon aurreko, sasi-progresistok izkuntza geienak zokoratu ta mundu guzirako bat bakarra artu nai lukete. Eta ontan oker bat dago, oker bi obeto esteko: bat aurrerapena, progresoa, simplifikazioa dala uste izatea; errezkeria. Ta bigarrena izkuntza tresna teknikotzat besterik ez jotzea. Arestian aipaturiko Michonneau apaizaren arabera: «Le bon sens n'est simple ni simpliste. Il est au contraire le composé le plus harmonieux et le plus riche qui soit. C'est la réaction de tout l'être humain, c'est l'expression de l'homme total.»

Progresoa dalakoa benetan aurrerapena da, gizonaren onerako baldin ba'da; gizona, asmoz eta jakitez aberastutzen baldin ba'du. Au ez da simplifikazioan lortzen, osotasunean baizik.

Aurrerakoiek progresoa teknikan dagola uste dute. Teknika alabaiñan arrazoizko gauza da ta gizonaren almenetatik bat besterik ez. Gizona ez da teknika soillik, baizik kultura batik bat.

Teknika ta kultura ez dira gauza bera; ez dira berdiñak. Teknika arrazoizkoa da ta kultura aldiz gizonaren osotasunari dagokiona. Orre-gatik ez da zinez izkuntza mundu guziaren neurri ta izarian batu di-

(4) "Lettre d'un vieux grognard", Abbé Michonneau, *Ecclesia*, n° 229 Paris avril 1968.

teken tresna bat. Ideia liluragarria, bear bada, baiñan ameskeria utsa, utopia bat.

Emen norbaitek galdegin dezaidake: «Ta esperantoa zer?...» Bada arras ondo! Hori besterik da: izkera praktiko bat erri guzien arteko zabaltzea. Ez naiz orren etsai ta ezta erri txikiak ere. Esperantoaren arerio izkuntza «aundi-maundi» aberats okituak dituzute: Txina, Errusi, Ingles-Amerika ta aleman, prantses eta españera. Guri ez li-guke kalterik egingo ta pozik ar genezake kanpoan erabiltzeko etxe-rako gurea gorderik.

Eta jakiña, esperantoa ez dugu nahasi bear lehenago aitatu dugun beste «metalengua» edo teknika-izkera izunaz. Tresna onek, «Robot» bezela, Zibernetikarako balio dezake baiñan ez ordea gizonaren gogo ta espiritua betetzeko. Gizona ez bait da Teknikaren seme ta ume, jatorri goitarragokoa baizik.

Izkera ta izkuntzai buruz egindako gogoeta auek amaitzeko garaia da. Gai orren inguruan amaika gauza geiago esango nizkitzuteke, baiñan zuek aspertzeko beldurrak geldi arazten nau.

Zer dan izkera ta zer dan izkuntza garbi dagola uste dut.

Izkera, mintza bide da, gizona abereangandik berezten duana.

Izkera au zeaztu ta borobiltzen danean izkuntza deritzaigu.

Izkuntza erri bateko kulturaren muña. Gizona, kultura ta izkuntza izate bereko ditugu. Egia da gizona beti aldaketan dagoala; aurre-rapenaren bidean dijoala. Orregatik kultura ta izkuntza alda ditezke. Eta onela gerta oi da, gizona gizon dan ezkerero. Ez da ezer alda ta mugi ez danik. Au dala-ta aurrekoiak eskatzen duten izkuntza bakarrak alda-eziña izan bearke luke... ta au gizonaren izatea ukatzea litzake. Gizona gizakoi da noski ta, bakana izanagatik, besteenganako ar-emanekin osatzen du bere nortasuna.

Errialdea du berezko batasun tokia; kultura da era eta izkuntza bidea. Errialde ezberdin, kultura diferente, izkuntza berezi, au da Gizadiaren ondarea. Errialdeak kultura ta izkuntzen bidez egizatzen dira. Eta onek Gizadiari ematen dio ezberdintasunean... batasuna.

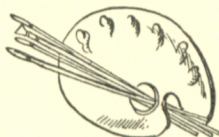
Gu, euskaldunok, batasun orietatik bat gera; Gizadia osatzen duan errialde bat gaituzu. Gizadiaren barrunbean jatorri berezi batetik gatoz, gere izkuntza ta kultura ditugu eta nortasun au gure bizkar artzea dagokigu.

Euskerari nola eutsi? Jardun ortan gabiltza euskaltzain eta laguntzalle oro. Ni baño maisu jakintsuagoak bideak erakutsi dizkigute beren lan sakon eta ederretan. Geientsuenak argitaraturik dauden ezker aztertu ta irakur itzazute arretaz. Nik nere motzean, orain amar urte zerbait idatzia daukat, *Eusko-Gogoa* aldizkarian, norbaitek irakur nai ba'lu-(5).

Goiko ta beeko, aundi ta txiki, guzcion alegiñak eta Euskeltzaindiarenak, bere Urre-ezteien muga oroigarri ontan euskeraren onerako izan ditezela. Gure egitekoa bait da euskal kulturaren ziturik nabariena landu ta ontzea Gizadiari eskeñiaz.

Antonio M.ª LABAYEN.

1968-X.

(5) *Eusko-Gogoa*, Bayona 1958, IX Urtea: "Euskeraren kinka gaiztoa" 74-90 orrialdeak.